

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KREITI YA 12

SEPEDI LELEMETLALELETŠO LA BOBEDI (SAL)

LEPHEPHE LA PELE (P1)

NOFEMERE 2010

MEMORANTAMO

LIMPOPO

MEPUTSO: 80

Palomoka ya matlakala a memorantamo ke 9.

KAROLO YA A: TEKATHLALOGANYO

POTŠIŠO 1

1.1	1.1.1	Go bona bafsa ba sa be le bokamoso bjo bo botse.	(1)
	1.1.2	• Mohuta wa kgwebo. • Ka fao mašelang a yago go šomišwa. • Ka fao kgwebo yeo e tlilego go fokotša tlhokego ya mešomo ka gona.	(3)
	1.1.3	(a) Nnete	(1)
		(b) Maaka	(1)
	1.1.4	Ba tsogile – ba kgona go iphediša. Ba topago tša fase – bao ba hlakago. A tsentšha letsogo – go thuša.	(6)
	1.1.5	Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana. Mohlala: Go dira gore tshedimošo e fihlele bohle.	(1)
	1.1.6	Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana. Mohlala: • Ee, ka ge e le bona baetapele ba ka moso. • Ka ge baetapele ba rena ba bjale ba tlile go tšofala, ya ba bafsa ba tlilego go buša.	(2)
1.2	1.2.1	Diintasteri Difofane Difatanaga Batho (Efa tše tharo)	(3)
	1.2.2	Malwetši	(2)
	1.2.3	Nnete	(1)
	1.2.4	(a) Muši o hlola malwetši a mafahla/o šilafatša meago/<i>global warming</i> (b) Koketšego ya dikokwane tša go hlola malwetši. (Dikarabo tša maleba di tla amogelwa)	(2) (2)
	1.2.5	Go rema mehlare/Go tšhuma hlaga. Go lema tšhemo e tee gantši ntle le go e khutšiša./Go bjala mohuta o tee wa sebjalo ntle le go o fetoša ngwaga ka ngwaga.	(2)

- 1.2.6 Balekwa ba tla tšweletša dikgopolo tša go fapana. Mohlala:
Ka go ruta batho ka mathata a go hlolwa ke tšhilafatšo ya tikologo.
Ka go hlama melao ya thibelo ya tšhilafatšo/Go otlala bao ba
tshelago melao ya thibelo ya tšhilafatšo ya tikologo. (1)
- 1.2.7 Balekwa ba tla tšweletša dikgopolo tša go fapana. Mohlala:
Batho bao ba a nyamiša ka ge ba sa naganele batho ba bangwe. (2)

PALOMOKA YA KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KAKARETŠO

POTŠIŠO 2

- Kakaretšo e ka akaretša dintlha tše di latelago:
  - Mohola wa Mogopo wa Lefase wa Kgwele ya Maoto bathong.
  - Baeti ba be ba tletše Afrika Borwa.
  - Maafrika Borwa a bontšhitše botho go baeti.
  - Baeti ba kgahlilwe ke maitshwaro a badudi ba naga ye.
  - Afrika-Borwa e kaonafetše.
  - Mogopo wa Lefase wa Kgwele ya Maoto o godišitše le ekonomi ya naga ye.
  - Borakgwebo ba dirile tšhelete.(Dintlha tša maleba di amogelwe)
- Molekwa a ngwale ka motho wa boraro.
- Molekwa a ngwale palo ya mantšu ao a nyakegago.

PALOMOKA YA KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: THUTAPOLELO LE TŠHOMIŠOPOLELO

POTŠIŠO 3

- 3.1 Ka ge a tsena sekolo. (2)
- 3.2 Yeo
Bjoo
Yoo (Efa a mabedi) (2)
- 3.3 Ntwa e ile ya tlišwa ke pušo ya gagwe. (2)
- 3.4 Yona (1)
- 3.5 Batho ba go se rate setšo. (2)
- 3.6 YFH (1)
- [10]**

POTŠIŠO 4

- 4.1 4.1.1 Kgoga – (ii) Fola (1)
- 4.1.2 Temošo – (i) Phafošo (1)
- 4.1.3 Kgauswi – (iii) Hleng (1)
- 4.2 Hle se kgoge kgauswi le bana. (1)
- 4.3 4.3.1 gampe (1)
- 4.3.2 kgauswi (1)
- 4.4 Sediri – batho
Tiro – fola
Sedirwa – sekerete (3)
- 4.5 Batho ba ba lwalago – Balwetši (1)
- [10]**

POTŠIŠO 5

- 5.1 Morena boloka setšhaba sa gešo. (ch > tšh, su >šo)
O fediše dintwa le matshwenyego. (s >š, oa>wa)
O se boloke Morena. (Ose > O se) (5)
- 5.2 5.2.1 Go adimana tšhelete le go tšea sekotolo go lokile. (2)
- 5.2.2 (a) tšhelete – ditšhelete (1)
- (b) sekoloto – dikoloto (1)
- 5.2.3 (a) Adimana (1)
- (b) (i) adimega (1)
- (ii) adimela (1)
- (iii) adimiša (1)
- 5.2.4 Na o hlalefela sekoloto?
Afa o hlalefela sekoloto? (Karabo ya maleba e tla amogelwa) (2)
[15]

POTŠIŠO 6

- 6.1 (a) Ee (1)
- (b) Aowa (1)
- 6.2 Letsogwana. (1)
- 6.3 Mosatšana
Hlogo (mo-)
Modu (-sad-)/(-satš)
Moselana (-ana) (3)
- 6.4 Tla – lebopi la lebaka le letlago. (2)
- 6.5 Lesiba le Mokgaetši (2)
[10]

POTŠIŠO 7

- 7.1 7.1.1 Ya gago/ya mogala/wa selefounu/wa RICA. (1)
- 7.1.2 Selefouno
Nomoro (Efa le tee) (1)
- 7.1.3 Mesong/matena/mathapama (1)

	7.1.4	Meteletšana	(1)
	7.1.5	Ngwala	(2)
7.2	7.2.1	Pholisi ya Inšorensense	(2)
	7.2.2	Batho ba go ba le difatanaga/beng ba difatanaga.	(1)
	7.2.3	Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana. Mohlala: Batho ba nagana gore Gauteng ga se ya bolokega. Ke fao go nago le difatanaga tše ntši.	(2)
	7.2.4	Ke tefelo ya fase ya kgwedi ka kgwedi.(R58,00)/tšhelete ya megokgo (R200 000)yeo ba lapa ba tla e fiwago.	(2)
	7.2.5	Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana. Mohlala: Aowa R200 000 ke tšhelete ye nnyane yeo e ka se thušego motho ka selo, kudu ge ba šetše ba lobile motho yo a bego a hlokometše ba lapa la gagwe. Ee , ga go swane le gore motho a gobale a se ke a llišwa ka selo.	(2) [15]

PALOMOKA YA KAROLO YA C: 60

KAROLO YA D: DINGWALO

DIKANEGELOKOPANA

POTŠIŠO 8: *Ke Bophelo* – SJ Chokoe

Potšišo e tee fela, 8.1 goba 8.2

Setsopolwa A

8.1 Ka Swele Ka Kgang

- 8.1.1 Ke ya sebjalebjaale
Balekwa ba ka fahlela ka gore go bolelwa ka dipuku, go ya toropong le Alexandra. (2)
- 8.1.2 Wa go rata basadi. O kwagala a nyaka go botša Sekgopetšana ka tša lerato. (2)
- 8.1.3 Gore re kwe ditaba ka baanegwa/Poledišano e utolla dimelo tša baanegwa. (2)
- 8.1.4 Go laetša gore ke yo mobotsana. (2)
- 8.1.5 Ke Sekgopetšana ka gore go bolelwa ka yena go tloga mathomong go fihla mafelelong a kanegelokopana/ditiragalo tša kanegelokopana di theilwe godimo ga gagwe. (3)
- 8.1.6 Wa lerato.
Rapelo o ile go kopana le Sekgopetšana gore a mmotše ka tša lerato mola Sekgopetšana le yena a ikemišeditše go di kwa le go di amogela. (2)
- 8.1.7 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana.
Mohlala:
Ba na le phošo ka ge molao wa Thuto o sa dumele seo. (3)
- 8.1.8 Go tšwelwe pele. Go kgatlampane. (2)
- 8.1.9 Rapelo o nyalane le Sekgopetšana. (2)

[20]

GOBA

Setsopolwa B

8.2 Le a wela

- 8.2.1 Wa manyami. Morwa wa Lethoke o hlokošetše ka tsela ya go makatša. (2)
- 8.2.2 O be a dira mehlolo ge letšatši le wela. Le yena o hlokošetše ge letšatši le wela. (2)
- 8.2.3 Ngwana o tsene gabotse a etšwa madišong, a tsena a hlahlela dipudi ka moka. (2)
- 8.2.4 Ngaka Leawela o befedišitšwe ke ge morwa Lethoke a se a kitima ge a eya go ntšha dipudi tšeo di bego di mo jela mabele ka tšhemong. (2)
- 8.2.5 Balekwa ba tla tšweletša dikarabo tša go fapana.
Mohlala:
Wa go se kgone go kgotlelela/wa go rata go ntšha sa mafahleng a gagwe. (2)
- 8.2.6 (a) Le wetše le yena o wetše – Letšatši le sobetše le yena o hlokošetše. (2)
- (b) Wa gata – Go tla. (2)
- (c) A ntšha sa mafahleng a gagwe – A bolela dikgopolo tša gagwe. (2)
- 8.2.7 Gore re kwe ditaba ka baanegwa/Poledišano e tšweletša dimelo tša baanegwa ka botlalo. (2)
- 8.2.8 Balekwa ba tla tšweletša maikutlo a go fapana.
Mohlala:
A a swabiša, Mokgalabje Lethoke o swanetše go ba a hlomphele Ngaka Leawela ka go bolela le yena gabotse gare ga batho. Ge a ena le taba le yena e be ya bona ba le babedi, a se ke a mo roga. (2)

[20]

PALOMOKA YA KAROLO YA D: 20
PALOMOKA YA TLHAHLOBO: 120